

WSPOMNIENIA O ZESŁAŃCACH NA SYBERIĘ – cz. I
/do 1941 r. – materiał poglądowy, a nie dokumentalny/

„Czy umrzeć nam przyjdzie wśród boju
Czy w tajgach Sybiru nam zgnieć
Z trudu naszego i znoju
POLSKA powstała by żyć!”
-Hymn strzelecki 1914-

Po obejrzeniu filmu „SYBERIADA POLSKA” /film fabularny z 2013 roku, w reżyserii [Janusza Zaorskiego](#) na podstawie książki [Zbigniewa Domino](#)/ stanęła mnie przed oczyma nostalgia Polaków przebywających na Syberii, za domem, za krajem. Osobiście jako dziecko miałem inne problemy, przez okres 7 lat /25.03.1949 - 13.12.1955/. Dzisiaj /mając dobrych nauczycieli z historii w szkole podstawowej i średniej/, jak również posiadaną wiedzę z innych źródeł, spoglądam troszeczkę szerzej na sprawę Sybiraków.

Jako członek Związku Sybiraków, na gruncie jego historii, chciałbym przybliżyć problematykę Zesłańców na Sybir.

A. HISTORIA ZWIĄZKU SYBIRAKÓW

„Związek Sybiraków został założony w 1928 roku przez byłych żołnierzy Polskiej Syberyjskiej Dywizji, którzy walcząc o wolność Polski przyszli do Ojczyzny z bronią w ręku. Honorowym członkiem Związku Sybiraków był Marszałek Polski Józef Piłsudski, w młodości Zesłaniec-Sybirak. Związek Sybiraków zaprzestał swojej działalności w dniu wybuchu II Wojny Światowej, a został reaktywowany dopiero w 1989 roku, po częściowej "odwilży" w Polsce, gdy Władza pozwoliła już mówić o zsyłkach (deportacjach) z lat 1940-1946 na tereny byłego Związku Radzieckiego, zwanego przez Zesłańców *Nie-ludzka Ziemia*.

W swej działalności Związek nawiązuje do zesłańczej przeszłości i martyrologii narodu, jak również do wkładu polskiej inteligencji w kulturę i cywilizację Syberii, bowiem historia jest najlepszym nauczycielem.

Dlatego nazwa Związku jest złączona ze słowem SYBIR, które to słowo dla zesłańców jest symbolem regresji caratu, a następnie b. ZSRR wobec Polski i Polaków więzionych i zsyłanych do łagrów oraz innych miejsc odosobnienia i katorgi na rozległych terenach, tak europejskich, jak i azjatyckich”.

SYBIRACY NA DOLNYM ŚLĄSKU

„Ofiary stalinowskiego reżimu, zesłańcy i więźniowie, którzy powrócili do Polski po 1946 roku, zostali skazani na dodatkowy, szczególny rodzaj zesłania: milczenia i strachu przed ponowną zsyłką na tereny Związku Radzieckiego. Droga do reaktywowania Związku Sybiraków powstałego w 1928 roku była bardzo długa. Na Dolnym Śląsku przybrała formę spotkań zainteresowanych Sybiraków w parafiach odważnych księży, a w 1988 roku odważyła się młoda redaktorka Polskiego Radia we Wrocławiu, pani [Urszula Lubecka](#) i na falach eteru Rozgłośni Wrocławskiej zaprosiła Sybiraków na spotkanie, na które licznie przybyli. Byłem obecny w Rozgłośni radiowej i podpisałem „listę założycielską”.

17 grudnia 1988 roku zostaje w Warszawie zarejestrowany Związek Sybiraków, a Prezesem zostaje ówczesny senator RP pan Ryszard Reiff. Na Dolnym Śląsku powstaje Dolnośląski Związek Sybiraków z Prezesem panią Zofią Tarkocińską (obecnie: Zofią Helwing), obejmujący wszystkie województwa na terenie Dolnego Śląska”.

B. HISTORIA „ZESŁAŃCÓW”. /ten punkt został opracowany na podstawie głównie informacji uzyskanych z materiałów IPN przedstawionych w internecie, Kroniki Polski wydawnictwa Kluszczyński, Wikipedii, Syberia – geneza wywozów, itp./.

Trudno jest o dokładne określenie, kiedy rozpoczęły się pierwsze zesłania w głąb Rosji i na Syberię oraz podanie dokładnej liczby Zesłańców. Jednak w formie poglądowej i oszacowania /z dużym prawdopodobieństwem, na bazie różnych pozycji przedstawiających swoje dane/ można przyjąć za wiarygodne, albo przypomnieć sobie problematykę z „Przeszłości naszej Ojczyzny”,

która dotyczyła wielu mieszkańców dzisiaj żyjących w Polsce, a kiedyś nas i naszych przodków na Kresach!

Ogólnie zesłania należy rozpatrywać w dobie panowania carów i po rewolucji w 1917 r., czyli za rządzeniem Bolszewików /a głównie za czasów Lenina i Stalina/.

Zesłania w Rosji trwają od XVI w. i trwają do dzisiaj. Najczęściej była to katorżni-cza praca za przysłowiową „miskę soczewicy” /tam: miskę pachlopki, ale nie polskiej!/.

Zasłania Polaków w różnym okresie zastawiono w poniższej tabeli, z opisem:

L.P.	ROK /LATA/	IŁOŚĆ ZESŁANYCH	UWAGI
1.	1612 1619 1620 1634-1635	ok. 60 75 35 70	Jeńcy /Polacy i Litwini/. Tobolsk Tomsk – rozbudowa fortyfikacyjna Krasnojarsk – j.w.
2.	Po 26.04.1772	Ok.6000	Zesłani w głąb Rosji i na Syberię /Konfederaci Barscy/. Wracali do kraju grypami do 1781 r.
3.	Po 1812	1813 - 8643 1814 - 9000	Zesłani po klęsce Napoleona pod Moskwą na Kaukaz płn. i do Gruzji
4.	1830	Ok.10000*	Ok. 28000 Powstańców wcielono do wojska na 15 lat /w Królestwie Polskim – 10 lat/ a niektórych na 25 lat do służenia w głębi Rosji. • Amnestia po 27 latach
5.	1863-1866	Ok.16-20tys.	Z tego ok 25% na katorgę. Razem z więzieniem skazano ok. 30000. Inni podają jeszcze większe liczby /nawet do 250 tys./
6.	1905-1939	Ok. 50000	
7.	1937-1938	Ok.110000	Dotyczy głównie ziem Białorusi i Ukrainy. Zabito ok. 100000 mężczyzn, a ich rodziny /110000 zesłano na Sybir/
8.	9/10.02.1941 04.1941 06.1941	300-350 tys.*	• - inne źródła podają nawet do 1 mln.

Razem ok. 500000 – 550000 Polaków i innych narodowości na polskiej ziemi.

Po wszystkich powstaniach jakie Polacy podejmowali w celu uzyskania niepodległości, „carat” kierował Polaków /i inne narodowości mieszkające na naszych ziemiach/ wg:

- kodeksu wojskowego (przymusowa praca w kopalniach, budowa linii kolejowych, itd./ lub
- wyroku sądowego ewentualnie administracyjne osiedlenie na Sybirze – wiązało się w tym przypadku z utratą praw cywilnych i z konfiskatą majątku.

Najczęściej zaborca kierował na zesłanie szlachtę polską i inteligencję. Za czasów caratu często Zesłańcy po odbyciu kary pozostawali w rejonach zesłania /np. Irkuck, Krasnojarsk, Tomsk, itp./, czego nie można powiedzieć za władzy sowieckiej!

O pozostaniu decydowała głównie sprawa materialna, możliwość budowy kościołów katolickich /np. Irkuck, Tomsk, itd./, jak i okres /chyba/ zżycia się z miejscową ludnością. Inna przyczyną była chęć poznawania nieznanych terenów, przyrody, itp. Czyli czynnik badawczy /naukowy/!

Przykładem mogą być:

- BENEDYKT DYBOWSKI herbu [Nałęcz](#) (ur. 30 kwietnia 1833 w [Adamarynie](#), zm. 30 stycznia 1930 we [Lwowie](#)) – polski przyrodnik, podróżnik, odkrywca i lekarz, badacz jeziora [Bajkał](#), [Dalekiego Wschodu](#) i [Kamczatki](#) – 12 lat zesłania zamiast kary śmierci.

- ALEKSANDER PIOTR CZEKANOWSKI (ur. 12 lutego 1833 w Krzemieńcu na Wołyniu, zm. 30 października 1876 w Petersburgu) – polski podróżnik i geolog. Badacz Syberii Środkowej – 13 lat na zesłaniu.

- JAN CZERSKI (ur. 3 maja²/15 maja 1845 w majątku Swołna, w guberni witebskiej, zm. 25 czerwca²/7 lipca 1892 nad rzeką Kołymą) – polski geolog, paleontolog, przyrodnik i badacz Syberii.

- JÓZEF KLEMENS PIŁSUDSKI ur. 5 grudnia 1867 w Zułowie, zm. 12 maja 1935 w Warszawie) – polski działacz społeczny i niepodległościowy, żołnierz, polityk, mąż stanu. 22 marca 1887 Józef Piłsudski został aresztowany pod zarzutem udziału w spisku na życie cara – 5 lat zesłania. Za rzekomy udział w buncie został skazany na dodatkowe pół roku więzienia. Przebywał w Kireńsku, Irkucku i Tunka.

- RAFAŁ KALINOWSKI (ur. 1 września 1835 w Wilnie, zm. 15 listopada 1907 w Wadowicach) – polski duchowny rzymskokatolicki, karmelita bosy, święty Kościoła katolickiego; inżynier, oficer carskiego wojska w stopniu porucznika, powstaniec styczniowy, sybirak, nauczyciel i wychowawca. W marcu 1864 roku został aresztowany i skazany na karę śmierci, ale wyrok zmieniono na zesłanie i katorgę. Trafił do Usołie Sybirskoje – 10 lat zesłania. Jan Paweł II kanonizował go 17 listopada 1991 roku w Rzymie.

Po 1917 były głównie zsyłki polityczne lub niewolnicza praca w tzw. łagrach i gułagach stanowiące wzór dla niemieckich obozów koncentracyjnych w czasie II w. św. Normy robocze /głównie przy wyrębie lasów/, nędzne wyżywienie, a także warunki pracy /antyludzkie/ i życia /zima/ dziesiątkowali Zesłańców.

Zesłańców kierowano głównie do Komi i Kraju Krasnojarskiego a także w rojony: Irkucka, Świerdłowska i Archangielska. Co ciekawe, że w okresie 1939-1941 śmiertelność była wyższa niż w poprzednich okresach, a głównie za caratu i wynosiła prawie 25 % zesłańców!

Głównym celem w ZSRR było:

- zniszczenie elit polskich intelektualnych, gospodarczych, a głównie politycznych oraz
- czystki etniczne.

Podstawą na ziemiach ukraińskich i białoruskich był r-z NKWD nr 001223 z 11.10.1939 r., na podstawie którego sporządzano spis ludzi jako „elementu antyrosyjskiego”.

Natomiast na ziemiach LSRR był r-z nr 0054 z dn. 28.11.1940 wyszczególniono nawet kategorie zesłańców, a wśród m.in.:

- przywódcy działających organizacji militarynych /BBWR, PPS, „Legioniści”, ZHP, POW, itd.);
- urzędnicy państwowi, sędziowie, nauczyciele;
- policjanci, oficerowie WP i służb specjalnych;
- działacze stowarzyszeń religijnych i wyznaniowych;
- szlachta, ziemiaństwo, bankowcy, przemysłowcy, itp.

Inną listę stanowili Polacy z Polski Centralnej /którzy rzekomo mieli wracać do „domu” a w większości – tysiące – zostali zesłani.

Podobnie działali Niemcy III Rzeszy! Niezłych mieliśmy dotychczas sąsiadów. Oby się sytuacja zmieniła, ale życie bywa przewrotne!

Te dwa narody /Niemcy i Rosjanie/ wymordowali – bo tak trzeba określić zniszczyli kwiat polskiej inteligencji. Mimo wszystko, życie toczy się dalej i musimy pamiętać o pojednaniu i przebaczeniu, ale pamiętać o tym co się stało i dlaczego!

Dobrze jest, że dzisiaj o tych faktach możemy mówić i pisać! Aby prawda była prawdą, a kłamstwo – kłamstwem.

Z poważaniem i dziękuję za przekazane uwagi i swoje myśli w tej sprawie na adres: atuna24@go2.pl

Antoni Tunkiewicz

Koło „Saper”
Wrocław, 12.02.2016 r.

Kilka zdjęć...z tamtego okresu.

„Kibitki” wiozą zesłańców z Polski na Sybir

W „bydlęcych” wagonach

Praca głównie kobiet /normy podam w kolejnej części/

„Grób Symboliczny”

Jestem jednym z NICH! Pamiętam i przebaczyłem, i miłe wspominałem ludzi z tajgi na płn. od Irkucka